

TA'LIM TIZIMIDA IMKONIYATI CHEKLANGAN O'QUVCHILARNI ZAMONAVIY AXBOROT TEXNOLOGIYALARINI O'QITISH ZARURATI

Farg'ona ICHSHUI kasb-hunar maktabi

Maxsus fan o'qituvchisi

Boymuratov Erkin Kamolovich

Annotatsiya: *ta'lim tizimida imkoniyati cheklangan o'quvchilarni zamonaviy axborot texnologiyalarini o'qitish zarurati haqida ma'lumotlar berilgan.*

Kalit so'zlar: *imkoniyati cheklangan o'quvchilar, axborot texnologiyalar, innovatsion yondashuv.*

O'zbekiston Respublikasi oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining ijtimoiy va ta'lim siyosatining strategik yo'nalishlaridan biri imkoniyati cheklangan o'quvchilar va yoshlarga ta'lim berishdir. O'qituvchining muhim vazifalaridan biri-sog'lig'i cheklangan o'quvchi-o'quvchilar, nogiron o'quvchilar, qiyin hayot sharoitida muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvini ta'minlashdir.

Xozirgi kunda umumiy o'rta ta'lim, imkoniyati cheklangan shaxslar uchun ixtisoslashtirilgan kasb-hunar maktablarida, oliy ta'lim muassasalarida nogironligi bo'lgan imkoniyati cheklangan o'quvchi yoshlar bilim olib kelmoqdalar. Axborot kommunikatsiya texnologiyalari davrida o'quvchilarning bilim olishlarida, ayniqsa imkoniyati cheklangan o'quvchilarni bilimga chanqoqligi va boshqa o'quvchilar bilan raqobatbardoshligi ularning axborot madaniyati darajasi, ya'ni axborot bilan ishlash qobiliyati va tizimli fikrlashning rivojlanish darajasi bilan belgilanadi, chunki komp'yuter fanlari o'qituvchisining vazifasi birinchi navbatda axborot madaniyatiga ega bo'lgan o'quvchini tayyorlashdir. O'z pedagogik faoliyatimda imkoniyati cheklangan o'quvchilarni o'qitish jarayonida men kompyuter texnologiyalarining barcha shakllaridan foydalanaman. Ular elektron darsliklar, multimediya fayllar, prezentatsiyalar va tarmoqlardagi o'quvchilar (mahalliy va Internet) ma'lumotlarini qidirish bo'yicha ish jarayoni. Bilimlarni nazorat qilish uchun mavzuning barcha mavzularida ishlab chiqilgan elektron testlardan foydalanaman.

Keling, axborot texnologiyalaridan qanday foydalanish mumkinligini ko'rib chiqaylik. O'quvchilarni imkoniyati cheklanganlar bilan qiziqish bildirish uchun motivatsiyani tashkil qilish, ular bu bilimlarga muhtoj, men elektron shaklda (fayllar) saqlangan ma'lumotlardan foydalanaman. Ma'lumotlar turli yo'llar bilan taqdim etilishi mumkin: bu vaziyatning ta'rifi, javoblar, video bo'lishi mumkin, javoblarni topish kerak bo'lgan savollar bo'lishi mumkin. Ko'pgina o'quvchilar qog'ozda yozilgan ma'lumotlarni o'qishni xohlamaydilar va kompyuter ekranida ular buni quvonch bilan qiladilar. Misol uchun, men aytaman: "Agar faylni ochsangiz (fayl nomini va uning qaerdaligini ko'rsating), qiziqarli narsalarni bilib olasiz."

Yangi mavzuni o'rganishda men tuzatish va rivojlanish usulini qo'llayman. Qo'llab-quvvatlovchi bilimlarni amalga oshirish orqali men kirish nazoratini amalga oshiraman, bu esa o'quvchilarni imkoniyati cheklangan o'quvchilar bilan faol bilim faoliyatiga jalb qilish imkonini beradi. Men turli xil vazifalarni ishlataman: elektron test, krossvord, viktorina, bayonot-to'g'ri yoki yo'q. Taklif etilgan vazifani bajarayotganda, o'quvchilar ba'zi savollarga javob berishlari mumkinligini va boshqa qismga qiyinchilik tug'dirishini bilib olishadi. Javob berish qiyin bo'lgan savollar, ular daftarga yozadilar va bu yangi materialni o'rganish vazifasidir. Dars oxirida ularga xuddi shu vazifani bajarish taklif etiladi va o'quv faoliyatini o'z-o'zini tahlil qilish imkoniyati beriladi. Vazifalar natijalari darsning tahlil jadvalida keltirilgan kompyuter tarmog'i orqali avtomatik ravishda hosil bo'ladi. Ushbu jadval multimediya o'rnatilishi orqali ko'rsatiladi. Ekranda ikkita jadval, biri dars boshida, ikkinchisi esa dars oxirida shakllanadi. Jadvalda o'quvchining familiyasi va ismi, topshiriqning savol raqamlari, savolga javobning natijasi, 0 agar bu savolga javob noto'g'ri bo'lsa va 1 javob to'g'ri bo'lsa. 10 ta savolga javob bergandan so'ng, o'quvchi o'z bilimlarini mustaqil ravishda baholaydi, C (o'z-o'zini baxolash) ustunida o'quvchilarning o'z-o'zini baxolash ko'rsatiladi va O ustunlarida obektiv baholash, g- yuqori bilim darajasi va natijada o'quvchining ushbu mavzuga bo'lgan munosabati (refleks).

Jadval 1

Dars tahlil jadvali

Kun _____ kurs _____ Guruh № _____

Fan nomi _____

Mavzu _____

№	FISH Talaba	Bilimlarning asosiy darajasini belgilovchi testlar javobi va bahosi												Murakkab testlar javobi va bahosi						O'quvchining munosabati					
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	S	O	11	12	13	14	15	G		R				
1	Salomov A																								
2	Qodirov B																								
3	Zokirov M																								

S- subektiv baholash (o'z-o'zini baholash)

O - ob'ektiv baholash

G - yuqori bilim darajasi

R - munosabat

Yangi materiallarni o'rganishda elektron darsliklar, videofilmlar, fayllar, multimedia taqdimotlari, mualliflik o'quv qo'llanmalaridan foydalanaman. O'quvchilar nafaqat guruhning telegram kanalida, oliy ta'lim muassasaning axborot resurs markazi ma'lumotlar bazasidan va internet tarmog'idan ma'lumot izlaydilar. Har bir o'quvchi o'z tezkorligi va topqirligida, mustaqil ravishda ishlaydi. Ish davomida o'quvchilar mavzular bo'yicha materiallar bilan chuqurroq tanishadilar, ko'plab qiziqarli ma'lumotlarni o'rganadilar. O'quv jarayonini samarali ta'minlash uchun tarqatma materiallar katta ahamiyatga ega: tarqatma-topshiriqlar, vazifalar – ko'rsatmalar, mustaqil va nazorat ishlarini bajarish uchun topshiriqlar, laboratoriya va amaliy ishlar uchun ko'rsatmalar.

O'quv jarayonida nazariy materiallarni o'z ichiga olgan intizom mavzulari bo'yicha o'quv qo'llanmalarini ishlab chiqish va o'quv **jadvali** bilan ishlash, o'quv

jadvalisiz vazifalar va qo'shimcha vazifalar zarur edi. Bunday o'quv qo'llanmalarini ishlab chiqishga katta e'tibor qaratildi, chunki ulardan foydalanish materiallarni o'rganish, bilimlarni mustahkamlash va tekshirish ishlarini tashkil etish imkonini beradi. Har bir o'quvchi uchun tanlov mavjud – u qulay bo'lgan mavzuni o'rganish. Qo'llanmalar differentsiallik va individuallik tamoyilini hisobga oladi. O'quv qo'llanmalari ikki ko'rinishda – elektron shaklda va qog'ozda taqdim etiladi. Imkoniyati cheklangan o'quvchilar daftar yoki monitor ekranida materiallarni o'rganish uchun tanlovga ega, ammo ular kompyuterda o'rganishga ustunlik beradi. Bundan tashqari, ular hali ham tanlovga ega: laboratoriya-amaliy ish yoki undan keyin noutbukda yangi materialni tekshirish. O'quv qo'llanmalaridan foydalanishda o'quvchilar barcha analizatorlarni (eshitish, ingl., vosita) o'z ichiga oladi. Natijada, o'quvchilar irodasi, qat'iyati, mustaqilligi, his-tuyg'ularini boshqarish qobiliyatiga ega bo'ladi. Ta'limga qiziqish bor. O'quv jarayoni yanada samarali amalga oshiriladi: darsning zichligi oshadi, o'quvchilar va o'quvchilarning o'zaro hamkorligi amalga oshiriladi.

Mavzuni o'rgangandan so'ng bilimlarni mustahkamlash va tuzatish, men o'quvchilarga "jumboqlar" yoki "to'g'ri javobni toping" printsipiga asoslangan mashqlarni mustaqil ravishda bajarishni taklif qilaman. Misol uchun, "Ms Word 2019 uskunalar paneli" mavzusini o'rganayotganda men bunday mashqlarni taklif qilaman: jamoaga mos keladigan raqamni tanlang va uni jamoaning piktogrammasi yonidagi ramkaga qo'ying. Agar siz to'g'ri javobni tanlasangiz, "to'g'ri!" agar to'g'ri bo'lmasa, "yana urinib ko'ring...". Mashqlar barcha raqamlar amalga oshmaguncha amalga oshiriladi. Natijada o'quvchi barcha jamoalarni eslaydi. Men darsning turli bosqichlarida (kirish, oraliq, yakuniy) bilimlarni nazorat qilaman. Nazoratni amalga oshirish uchun elektron testlardan foydalanishni afzal ko'raman. Sinov natijalari ekranda ko'rsatilgan darsning tahlil jadvaliga kiritiladi. Savollarga javoblarini tahlil qilib, o'quvchilar o'zlarining bilim darajasini mustaqil ravishda baholash, bo'shliqlarni bartaraf etish va o'sish yo'llarini belgilash imkoniyatiga ega. Dars tahlil jadvalida natijalarni o'z-o'zini tahlil qilishni amalga oshirgandan so'ng, Imkoniyati cheklangan o'quvchilar bilan o'qigan o'quvchilar o'zlarining ish natijalarini o'quv mashg'ulotlarida tushuntirishda ifodalangan refleks (munosabati) ni bajaradilar. Darsda refleksiv faoliyatni tashkil qilish o'quvchilarning nutqini, analitik qobiliyatlarni rivojlantirishning asosiy omilidir.

O'quvchilar o'z ishlarini shaxsiy fayl papkasida tashkil etishadi, bu esa o'quv davrida barcha kompyuter seminarlarini o'z ichiga oladi. Bu ularning bajarilishi, o'z-o'zini nazorat qilish uchun mas'uliyat tuyg'usini rivojlantiradi va o'qituvchi har kimning bilim sifati haqida ishonchli ma'lumot oladi.

Shunday qilib, axborot texnologiyalari yordamida imkoniyati cheklangan o'quvchilar bilan o'quvchilarning faoliyatini tashkil etish darsning har qanday bosqichida ishlatilishida quyidagi natijalarga erishiladi:

* o'quvchilarning o'quv materiallarini yodlashni yaxshilashga qiziqishi va g'ayratini oshirish;

- * mavzu materialini o'rganish tezligini tanlash;
- * muvaffaqiyatli vaziyatni yaratish;
- * maqsadga erishishda mustaqillikni rivojlantirish;
- * o'quvchilarning kasbiy malakalarini rivojlantirishga ko'maklashish; [1, s.117].

Xozirgi kunda o'qituvchi mutaxassislik fani bo'yicha innovatsion usullarda yangi materiallarni ishlab chiqarishning qiyosiy qulayligini va hayot davomida ta'limni muvaffaqiyatli davom ettirish imkoniyatini ta'minlash xar bir pedagogning vazifasidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Inklyuziv sinflarda o'quvchilar ehtiyojlarini anglash va u ehtiyojlarni qondirish. Inklyuziv Ta'lim. Asosiy Ta'lim bo'limi 75252 Paris 07. SP Franse

2. Farg'ona shaxar imkoniyati cheklangan shaxslar uchun ixtisoslashtirilgan Respublika kasb-hunar kolleji "Imkoniyati imkoniyati cheklangan shaxslar uchun ijtimoiy ish" uslubiy ko'rsatma. Farg'ona-2018y

3. <https://nsportal.ru/npo-spo/informatika-i-vychislitel'naya-tehnika/library/2018/07/26/obuchenie-lits-s-ogranichennymi>

4. https://nsportal.ru/download/#https://nsportal.ru/sites/default/files/2018/07/26/doklad_obuchenie_ovz_na_urokah_informatiki_2017_dlya_interneta.doc

5. Zokirov, S. I., Sobirov, M. N., Tursunov, H. K., & Sobirov, M. M. (2019). Development of a hybrid model of a thermophotogenerator and an empirical analysis of the dependence of the efficiency of a photocell on temperature. Journal of Tashkent Institute of Railway Engineers, 15(3), 49-57.

6. Горовик, А. А., & Турсунов, Х. Х. У. (2020). Применение средств визуальной разработки программ для обучения детей программированию на примере Scratch. Universum: технические науки, (8-1 (77)), 27-29.

7. Tursunov, H. H., & Hoshimov, U. S. (2022). TA'LIMTIZIMIDAKO'ZIOJIZO'QUVCHILARNIINFORMATIKAVAAAXBOROTTEKNOLOGIYALARIFA NIDAO'QITISHTEKNOLOGIYALAR. Novosti obrazovaniya: issledovanie v XXI veke, 1(5), 990-993.

8. Hamidullo o'g'li, T. H. (2022). HOZIRGI KUNNING DOLZARB IMKONIYATLARI. JAWS VA NVDA DASTURLARI. Scientific Impulse, 1(2), 535-537.

Ilkhom, A., Rakhmiddin, M., Ugli, K., Nurmukhammad, K., Ugli, K., & Kuyoshbek, Y. (2021). Factors of Educating Young People in the Spirit of Patriotism. International Journal of Human Computing Studies, 3(4), 10-12.

Tilavoldiyev, S., Madaliyev, R., & Komiljon o'g'li, Y. Q. (2022). MARKAZIY OSIYODAGI HARBIY-SIYOSIY VAZIYATNING O'ZIGA XOS JIHATLARI. IJODKOR O'QITUVCHI, 2(18), 13-17.

Sh, T. (2022). General Didactic Principles of Pedagogical Technologies. Journal of Pedagogical Inventions and Practices, 6, 94-97.

Tilavoldiyev, S., & Madaliyev, R. (2022). UMUMTA'LIM O 'QUV YURTLARIDA HARBIY-VATANPARVARLIK VA OMMAVIY-MUDOFAA ISHLARINI REJALASHTIRISH VA OLIB BORISH. IJODKOR O'QITUVCHI, 2(23), 198-203.